

Судіна Тетяна Олексіївна, старший науковий співробітник відділу реферативної інформації ДНПБ України ім. В.О.Сухомлинського, кандидат історичних наук, доцент

Галузевий інформаційно-реферативний ресурс: шляхи створення і використання

Реферативна інформація як складова системи вторинних інформаційних ресурсів є загальноприйнятою формою науковими досягненнями. В усьому світі визнано, що саме реферативні бази даних і реферативні журнали здійснюють оперативне інформування різних категорій споживачів інформації про наукову літературу, яка видається, передусім тому, що реферат охоплює основний зміст первинного документа, Причому, інколи цей зміст висвітлюють настільки детально, що реферат може замінити читання першоджерела. Реферат являє собою стислий виклад змісту первинного наукового документу з основними фактичними відомостями та висновками . Якісно створений реферат - це інформація готова до використання.

Мета виступу – розкрити діяльність ДНПБ України в напрямі створення і використання реферативного ресурсу з психолого-педагогічної тематики, акцентувавши увагу на питаннях формування галузевого інформаційно-реферативного продукту спільними зусиллями провідних освітянських бібліотек.

Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського (НБУВ) як провідна наукова бібліотека України разом з Інститутом проблем реєстрації інформації(ІПРІ) Національної академії наук України(НАНУ) з 1998 р. почали виконання проекту створення загальнодержавної реферативної бази даних(РБД) «Україніка наукова» в електронному форматі та її паперового варіанту Українського реферативного журналу(УРЖ) «Джерело». Розробники проекту, обґрунтували необхідність підключення до формування

реферативного ресурсу різних суб'єктів системи документальних публікацій, зокрема інших наукових бібліотек.

Започаткування реферативного напряму роботи у Державній науково-педагогічній бібліотеці(ДНПБ) України ім. В.О.Сухомлинського відбувалося в рамках науково-дослідної роботи(НДР) «Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України» (2003-2007 рр.) – науковий керівник кандидат історичних наук В.І.Лутовинова. За завданнями НДР було вивчено можливість участі ДНПБ України у формуванні загальнодержавної РБД «Україніка наукова». За узгодженням з НБУВ і ІПРІ НАНУ за ДНПБ України було закріплено сегмент наукової літератури для реферативного опрацювання – періодичні видання з психолого-педагогічної тематики.

Підбиваючи підсумки роботи колективу ДНПБ України з виконання завдання НДР щодо реферативної складової, можна констатувати, що формування бібліотеки як галузевого центру створення реферативного ресурсу до загальнодержавної РБД «Україніка наукова» відбулося. ДНПБ України зайняла позиції повноцінного учасника корпоративного проекту формування загальнодержавного реферативного ресурсу. ДНПБ України є постачальником реферативної продукції поряд з такими інформаційними центрами як ІПРІ НАНУ, Національна наукова медична бібліотека України та Державна наукова сільськогосподарська бібліотека Української академії аграрних наук. Перша публікація реферативної продукції, підготовленої фахівцями ДНПБ України, відбулася в УРЖ «Джерело» - серія «Соціальні і гуманітарні науки. Мистецтво» № 3 за 2007 рр.

Динаміка зростання кількості видань, які реферуються у ДНПБ України є позитивною. У грудні 2006 р. для реферативної обробки було взято 11 видань, на кінець 2007 р. їх кількість становила 15 найменувань. На 1 жовтня 2008 р. реферується 20 видань.

До списку періодичних видань, які проходять реферативну обробку у ДНПБ України входять (за алфавітом): «Вища освіта України», «Вища школа», «Дефектологія», «Директор школи, ліцею, гімназії», «Наука і

освіта», «Наша школа», «Неперервна професійна освіта», «Нова педагогічна думка», «Освіта і управління», «Педагогіка і психологія», «Педагогіка і психологія професійної освіти», «Педагогічний пошук», «Післядипломна освіта в Україні», «Позашкільна освіта та виховання», «Постметодика», «Професійно-технічна освіта». «Рідна школа», «Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія», «Філософія освіти», «Шлях освіти».

У списку видань представлено часописи теоретичного, науково-методичного та науково-практичного характеру. Важливим є те, що всі 20, відібраних до сегменту реферування видань, включено Вищою атестаційною комісією України до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

В цифрових показниках результати практичного реферування за 1 рік 9 місяців (грудень 2006-липень 2008 рр.) виглядають таким чином: за цей період референтами ДНПБ України було опрацьовано 141 номер українських періодичних видань, створено рефератів на 2223 статті. До загальнодержавної РБД «Україніка наукова» та УРЖ «Джерело» подано 5396 реферативних записів українською, російською та англійською мовами. Для порівняння: загальнодержавна реферативна база даних «Україніка наукова», яка формується з 1998 р., включає на 1 жовтня 2008 р. більше 260 тис. записів.

Враховуючи представництво учасників семінару, доцільно навести низку відомостей щодо видань, на які створюється реферативний продукт у ДНПБ України.

Академія педагогічних наук (АПН) України є серед засновників 9-ти видань, які вже представлено в реферативній базі, тобто майже 50 % періодичних видань, на основі яких створюється інформаційно-реферативний ресурс. Охоплено реферуванням: періодичні видання 6-ти з 10-ти науково-дослідних інститутів АПН України; 1-го з 2-х видань вищих

навчальних закладів післядипломної освіти АПН України ; 1-е видання науково-практичного центра з 6-ти. Реферування проходять, наприклад, видання наукових інститутів системи АПН України: педагогічної освіти і освіти дорослих, спеціальної педагогіки, проблем виховання, Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти тощо.

Реферуванням охоплено періодичні видання, серед засновників яких 4 ВНЗ педагогічного та інженерно-педагогічного профілів III-IV рівнів акредитації. Це "Філософія освіти", "Наука і освіта", "Педагогіка і психологія професійної освіти", "Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія».

."

Таблиця 1

вищі навчальні заклади	періодичні видання
- Національний педагогічний університет ім. М.П Драгоманова	- Філософія освіти
- Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського	- Наука і освіта
Національний університет «Львівська політехніка»	- Педагогіка і психологія професійної освіти
- Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»	- Теорія і практика управління соціальними системами:...
- Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди	- Теорія і практика управління соціальними системами:...
- Українська інженерно-педагогічна академія	Теорія і практика управління соціальними системами:...

Інститути післядипломної педагогічної освіти України (Волинь, Одеса, Рівне, Полтава) представлено виданнями - "Педагогічний пошук", "Наша школа", "Нова педагогічна думка", "Пост методика".

Таблиця 2

інститути післядипломної педагогічної освіти	періодичні видання
Волинський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	- Педагогічний пошук
- Одеський обласний інститут удосконалення вчителів	- Наша школа

- Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	– Нова педагогічна думка
- Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М.В.Остроградського	- Постметодика

В регіональному аспекті реферування проходять 6 видань з психолого-педагогічної тематики . Одне центральне видання (Київ) – "Педагогіка і психологія професійної освіти" - створюється за участю двох регіональних установ(Львів). На даному етапі охоплено реферуванням по одному періодичному виданню Південного регіону України (Одеса), Центрального (Полтава), Східного (Харків) та Західного (Львів, Волинь). Це дуже замало.

. Для реферування відбираються найбільш вагомі актуальні праці науковців, доробки вчителів-новаторів експериментальних шкіл Міністерства освіти і науки України та АПН України, статті, які висвітлюють досвід ефективного управління сучасними закладами освіти, розкривають інноваційні процеси та новітні тенденції в розвитку освітянської сфери на Україні та за її кордонами тощо.

Досвід ДНПБ України з виконання вищеназваної НДР засвідчив перспективність реферативного напрямку діяльності ДНПБ України. З початку 2008 р. головним завданням у цій сфері діяльності бібліотеки стало вирішення питань: суттєвого збільшення обсягу реферативного ресурсу психолого-педагогічної тематики; ефективного використання створеного реферативного продукту.

На найближчу перспективу ДНПБ України своє завдання вбачає у підтриманні власними силами досягнутого рівня реферування і подальшому розширенні представлення в реферативній базі періодичних видань науково-дослідних структур АПН України.

Працюючи над розширенням спектру своєї діяльності і розвитком реферативної послуги, реферативний відділ у 2008 р. розпочав підготовчу

роботу щодо створення таких інформаційних документів як реферативні огляди.

Співробітники реферативного відділу разом зі спеціалістами медіа-центру ДНПБ України розробили модель електронного формату всеукраїнської галузевої(освітнянської) реферативної бази даних, яка поповнюється реферативною продукцією, створеною у ДНПБ України. 3 травня 2008 р. РБД виставлено на WEB–порталі ДНПБ України і є доступною відділеному користувачеві.

Можливість доступу до реферативної продукції ДНПБ України на сьогоднішній день розкрито на схемі.

Таблиця 3

В електронному форматі

База даних	Режим доступу
--Загальнодержавна реферативна база даних «Україніка наукова», учасником формування якої ДНПБ України є з січня 2007 р	http://www.nbu.gov.ua/db/ref.html .
-- автоматично на сайті НБУВ ім. В.І Вернадського, який є основою Загально академічного порталу наукової періодики з перспективою подальшого трансформування у Загальнодержавний.	http://www.nbu.gov.ua/portal/
-- Реферативна база даних ДНПБ України з травня 2008р	. http:// www.library.edu-ua.net

У друкованому форматі

Друкований орган	Роки
Український реферативний журнал «Джерело» серія 3 «Соціальні і гуманітарні науки. Мистецтво» -	починаючи з номера № 3 за 2007 р

Динаміка звернень до електронної реферативної послуги ДНПБ України навіть за такий невеликий проміжок часу: у вересні - 161 відвідування , за 15 днів жовтня 2008 р. - 153 відвідування - свідчить про її затребуваність та актуальність.

Загальновідомо, що окремо взята бібліотека в сучасних умовах та з урахуванням сучасних інформаційних потреб не може повноцінно

функціонувати як центр інформації, що підтвердив, зокрема, і досвід реферативної роботи ДНПБ України.

Кадрові можливості ДНПБ України у збільшенні обсягу практичного реферування є обмеженими. Як галузевий науково-дослідний, науково-інформаційний центр освітянських бібліотек Академії педагогічних наук України та Міністерства освіти і науки України, структурний підрозділ АПН України ДНПБ України **виступає ініціатором створення галузевого інформаційно-реферативного ресурсу спільними зусиллями бібліотек освітянської галузі. У подальшому ДНПБ України буде виконувати функції координатора розвитку і підтримки корпоративної мережі з формування реферативного ресурсу з психолого-педагогічної тематики.**

Цього від нас вимагає Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 рр.» від 9 січня 2007 р. № 537. Це завдання окремим пунктом зафіксовано у «Програмі спільної діяльності МОН України та АПН України» на 2008-2010 рр.". Про актуальність практичної реалізації завдання створення галузевого сегменту реферативної інформації спільними зусиллями ДНПБ України ім. В.О.Сухомлинського та провідних наукових бібліотек освітянської галузі сказано в Рекомендаціях Всеукраїнської науково-практичної конференції «Стан та перспективи розвитку системи науково-інформаційного забезпечення освітянської галузі України», що відбулася у Києві 7-9 листопада 2007 р. Це завдання знайшло своє відображення у новій НДР ДНПБ України «Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України»(2007-2011 рр.) – науковий керівник, кандидат історичних наук О.М.Яценко.

На нашому семінарі також обговорення й прийняття рішень щодо спільної роботи по підготовці реферативної інформації з психолого-педагогічних питань є одним з головних напрямів діяльності.

Кооперативна співпраця освітянських бібліотек у формуванні реферативних інформаційних ресурсів буде базуватися на взаємній зацікавленості сторін щодо досягнення нового рівня повноти й оперативності інформування освітян і всього суспільства про наукові напрацювання вітчизняних вчених. Дуже важливим є усвідомлення того, що тільки спільними зусиллями можна досягти повного висвітлення у галузевій реферативній базі даних та загальнодержавній РБД "Україніка наукова" здобутків регіональної педагогічної науки і практики, зробити їх доступними широкому колу споживачів інформації в мінімально стислі строки.

Спираючись на досвід формування загальнонаціональної системи реферування в Україні та досвід ДНПБ України у розвитку реферативного напрямку роботи, головними концептуальними засадами формування галузевого сегменту реферативної інформації вбачаємо поєднання принципів: розподіленого аналітико-синтетичного опрацювання потоку наукових періодичних і продовжуваних видань психолого-педагогічної тематики спільними зусиллями Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В.О. Сухомлинського та провідними науковими бібліотеками освітянської галузі; централізованої кумуляції кооперативно створених масивів реферативної інформації у реферативній базі даних ДНПБ України з їх подальшими поданням до загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова» та її паперового варіанту УРЖ «Джерело».

Пропонується до центрів первинної кумуляції галузевої корпоративної мережі, в першу чергу, включити Львівську обласну науково-педагогічну бібліотеку та Миколаївську науково-педагогічну бібліотеку. Найвагоміший внесок у формування галузевого реферативного інформаційного ресурсу можуть зробити наукові бібліотеки вищих навчальних закладів 3-4 рівнів акредитації педагогічного та інженерно-педагогічного профілів, яких в Україні нараховується більше 30. До корпоративної мережі із створення галузевого реферативного ресурсу планується залучити бібліотеки 27 обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Механізм функціонування корпоративної мережі з творення реферативного галузевого продукту в загальних рисах має складатися з декількох основних компонентів:

створення рефератів у бібліотеці ВНЗ або ІППО та подання їх в електронному форматі електронною поштою до реферативного відділу ДНПБ України; кумуляція, систематизація, експертиза (контроль за якістю реферативної продукції), при необхідності літературне редагування текстів рефератів та контроль за уникненням випадкового дублювання рефератів відбувається у відділі ДНПБ України;

на реферативний відділ ДНПБУ лягає завдання індексації рефератів для реферативної бази даних ДНПБ України; спільно з фахівцями медіа-центру бібліотеки надіслані реферати разом з реферативної продукцією, яку напрацьовано у реферативному відділі ДНПБ України, вводяться до РБД бібліотеки і виставляються на WEB-порталі ДНПБ України;

саме реферативний відділ ДНПБ України електронною поштою відправляє підготовлені реферати до сектору реферування НБУВ з подальшим їх розміщенням у загальнодержавній реферативній базі даних «Україніка наукова» та УРЖ «Джерело».

Таким чином, здійснюється паралельна робота з творення галузевого (освітнянського) сегменту реферативної продукції з психолого-педагогічної тематики на базі ДНПБ України та постачання реферативної продукції до загальнонаціональної системи реферування.

Створення і підтримання корпоративної галузевої системи реферування вимагає певного часу. Процес її побудови має пройти два основних етапи: підготовчий та практичної реалізації. Важливе значення належить підготовчому етапу, який на наш погляд розтягнеться на 1-1,5 роки (2008-перша половина 2009 рр).

Підготовчу роботу розпочато у ДНПБ України з вивчення джерел, які розкривають досвід використання корпоративних технологій у формуванні інформаційних ресурсів, зокрема реферативних. Визначено

мету, принципи, суб'єктів та механізм функціонування корпорації по створенню інтегрованого реферативного ресурсу освітянської галузі.

Дуже відповідальною складовою роботи на підготовчому етапі є вивчення можливостей участі освітянських бібліотек у формуванні галузевого реферативного ресурсу. Заходи цього напрямку повинні включати, зокрема, вивчення питань щодо кадрових можливостей бібліотек - первинних суб'єктів кумуляції - та стану упровадження нових технологій у практику їх роботи .

Помітною складовою роботи є виділення за результатами дослідження сегмента реферативного подання наукової літератури бібліотеками-учасниками корпоративного проекту. З метою визначення сегменту літератури для опрацювання у бібліотеках ВНЗ педагогічного профілю та ОППО слід уважно з'ясувати коло періодичних і продовжуваних видань, які видаються у кожному навчальному закладі. На пропозицію ДНПБ України за бібліотеками можна закріпити реферування 2-3-х періодичних видань з психолого-педагогічної тематики, які випускають їх власні вищі навчальні заклади. Реферативне опрацювання такої кількості видань видається цілком реальним.

На підготовчому етапі формування галузевої корпоративної мережі у ДНПБ України має бути напрацьований пакет документів, що сприятиме оптимізації спільної роботи в єдиній мережі.

В листопаді 2007 р. до бібліотек ВНЗ було передано практичний посібник «Реферування як процес мікроаналітичного згортання інформації», розроблений автором В.І.Лутовиною . Посібник підготовлено в ДНПБ України в серії «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Його адресовано працівникам бібліотек, які будуть займатися практичним реферуванням. Видання у стислому вигляді знайомить з теоретичними засадами реферування документів, розкриває методику і технологію підготовки реферату, розглядає призначення

реферативних баз даних. Посібник доповнено низкою додатків, серед яких, зокрема вміщено взірць тексту готового реферату.

У ДНПБ України найближчим часом буде також підготовлено і передано до освітянських бібліотек пакет документів, який буде включати додаткові до посібника В.І Лутовинової матеріали теоретичного, методичного та технічного спрямування.

Зокрема методичний блок пакету буде доповнено методичними порадами, які допоможуть у практичному реферуванні. Серед них: приклади текстів рефератів статей з періодичних видань психолого-педагогічної тематики; список маркерів (характерних слів і словосполучень); рекомендації по відбору ключових слів; критерії відбору статей для реферування ; стандарт (форма) подання рефератів для включення в їх в загальнодержавну реферативну базу даних «Україніка наукова» та РБД ДНПБ України тощо.

Підготовчий етап передбачає заходи щодо надання конкретної методичної допомоги фахівцям бібліотек педагогічних ВНЗ та ОППО, які будуть займатися реферативною роботою. На наш погляд, велику користь справі на початку практичної реалізації задумів щодо створення корпоративної мережі з формування галузевої реферативної інформації принесе використання індивідуальних форм роботи.

Незважаючи на те, що для більшості бібліотек реферативний напрям діяльності буде новою справою , фахівці ДНПБ України запрошують використати IV квартал 2008 р. для активної підготовки до практичного реферування, яке розпочати з перших номерів періодичних видань за 2009 р.

Започаткування реферативної роботи, підключення до галузевого корпоративного проекту створення реферативного продукту несе в собі неабиякий потенціал перетворення традиційних бібліотек на відповідні вимогам часу бібліотечно-інформаційні центри.

Література

ГОСТ 7.9-95. Реферат и аннотация: Общие требования. – Минск, 1996; Украина, 1998. - 7 с.

Вакарчук І. Вища освіта України – європейський вимір: стан, проблеми, перспективи: Доповідь міністра освіти і науки України на підсумковій колегії МОН України 21 березня 2008 р. – м. Київ // Освіта і управління. – 2008.- № 1. – Т. 11, - С. 16.—20.

Діяльність бібліотек вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації педагогічного та інженерно-педагогічного профілів України у 2006 р. : інформ.-аналіт. огляд / АПН України, ДНПБ України ім. В.О.Сухомлинського; [уклад. Т.Е.Кучеря ; наук. ред.. П.І. Рогова]. – К.: Четверта хвиля, 2007. – 76 с.

Діяльність бібліотек обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти у 2005-2006 рр.: інформ.-аналіт. огляд / Уклад. В.П.Здановська, наук. ред. П.І.Рогова. – К.: ДНПБ України ім. В.О.Сухомлинського. – 2007. – 65 с.

Горовий В. Основні тенденції розвитку соціальних інформаційних баз в Україні / В.Горовий // Бібл. вісн. – 2005. - № 5. – С. 3-7.

Зайченко Н.Я. Стан та перспективи розвитку системи кооперативного реферування в Україні / Н.Я.Зайченко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І.Вернадського. – 2001. – Вип. 6. – С. 255-262.

Корнілова Є. Корпоративні технології у наукових бібліотеках / Є.Корнілова // Бібл. вісн. – 2007. - № 4. – С. 7-12.

Кремень В.Г. Про діяльність АПН України у 2002-2007 рр.: Звітна доповідь // Педагогіка і психологія. – 2008. – С. 5-27.

Лутовинова В.І. Новий рівень інформаційного забезпечення освітян України / В.І.Лутовинова // Педагогіка і психологія. – 2007. - № 4. – С. 133-140. – Бібліогр.: 6 назв.

Лутовинова В.І. Реферування як процес мікроаналітичного згортання інформації: Практ. посіб. / наук. ред.. Г.М.Швецова-Водка; АПН України, ДНПБ України ім. В.О.Сухомлинського / В.І.Лутовинова. – К., Четверта хвиля, 2007. – 72 с.

. Сорока М.Б. Інформаційні продукти бібліотек: проблеми кооперативного формування та суспільне використання / М.Б.Сорока // Бібл. вісн.– 2002. - № 1. – С.27-30.

Сорока М.Б. Національна система реферування української наукової літератури / М.Б.Сорока; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І.Вернадського. – К.: НБУВ, 2000. - 209 с. – Бібліогр.: 155 назв.

Сорока М.Б. Украинская модель системы реферирования научной литературы / М.Б.Сорока // Библиотеки Национальных академий наук: Проблемы функционирования, тенденции развития: Науч.-теорет. сб. – К., 2000. – Вып. 1. – С. 97-103.

«Україніка наукова» - Загальнореферативна база даних / НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І Вернадського; Уклад.: М.Б.Сорока, А.О.Чекмарьов, Л.Й.Костенко. - К., 2000. – 6 с.